

Usposabljanje za varuha gorske narave

SEMINARSKA NALOGA

Clusijev svišč in sorodniki

Mentor:

Dušan Klenovšek

Avtor:

Marko Plazar

Breg, 20. 8. 2022

Kazalo

1	UVOD	1
2	SVIŠČI V SLOVENIJI	3
2.1	Clusijev svišč.....	3
2.2	Kochov svišč	4
2.3	Froelichov svišč	5
2.4	Močvirski svišč	6
2.5	Navzkrižnolistni svišč.....	7
2.6	Nizki svišč	8
2.7	Panonski svišč.....	9
2.8	Snežni svišč.....	10
2.9	Spomladanski svišč.....	11
2.10	Trebušasti svišč	12
2.11	Triglavski svišč	13
2.12	Tržaški svišč.....	14
2.13	Bratinski košutnik, bratinski rumeni svišč.....	15
2.14	Svečnik, svilničasti svišč	16
2.15	Avstrijski sviščevcevec	17
2.16	Nemški sviščevcevec.....	18
2.17	Resasti sviščevcevec	19
2.18	Čašasti sviščevcevec	20
2.19	Komenski svišč – kot zanimivost ali posebnost.....	21
3	PREDLOGI ZA OHRANJANJE OGROŽENIH VRST – TUDI CLUSIJEVEGA SVIŠČA NA LOVRENCU.....	22
4	ZAKLJUČEK	27
5	VIRI.....	28

Legenda o malem Lovrencu

Legenda pripoveduje o malem dečku Lovrencu, ki je s svojo mamo bežal pred Turki iz Jurkloštra. Njegova mama je med begom umrla, Lovrenc pa se je zatekel na neko kmetijo na Velikem Kozju, kjer so ga vzeli za pastirčka. Lovrenc je imel težko življenje, saj so gospodarji zelo grdo ravnali z njim. Neko zimo je ob sečnji drv pod Velikim Kozjem zbolel.

Naslednjo pomlad je, ko je na travnatem pobočju pasel ovce, umrl. Lovrenc je bil preko svoje umrle mame nekako povezan z Marijo. Ko je umrl, so na pašniku zacveteli modri encijani. Na tem mestu so postavili cerkev, okrog nje pa še danes v velikem številu raste v njegov spomin encijan.

(Povzeto iz članka Sveti Lovrenc: Tam, kjer encijan plav nežno vabi, dostopno na <https://www.rtvsllo.si/zabava-in-slog/ture-avanture/planinski-izlet/sveti-lovrenc-tam-kjer-encijan-plav-nezno-vabi/336359>)

1 UVOD

V Planinskem društvu Lisca Sevnica, katerega član sem, so v uradni evidenci Kluba varuhov gorske narave usposobljeni trije člani. Predani, srčni planinci, ki že leta skušajo širiti zavest in pomembnost ohranjanja in varovanja ne samo gorske narave ampak narave v vsej svoji širini in vsebini. Čeprav je res, da tisti pravi planinec, ljubitelj gora in narave le-to spoštuje in jo ohranja v vsej svoji prvobitnosti, pa smo lahko danes priča uničevanju in zelo slabem odnosu do narave. Mogoče zaradi nevednosti, mogoče zaradi egoizma, mogoče zaradi zaslužka, mogoče zaradi dobrega »selfija«. Mogoče zaradi tega, ker je narava naša in dostopna vsem.

Sam sem odraščal v veliki družini. Oče, po poklicu gozdar, v prostem času pa lovec, nas je otroke rad in velikokrat vzel s sabo na lov. Lov pa je bil največkrat ždenje nad gozdno jaso, kjer smo bili za tišino nagrajeni z opazovanjem male in velike divjadi, ob hoji čez drn in strn spoznavali drevesne vrste, poslušali čričke in bili deležni kakšnega lepega sončnega zahoda.

Danes to pogrešam. Gore in hribi naše reliefno zelo razgibane Slovenije vse bolj postajajo poligon za zabavo, pa s tem ni nič narobe, če se ob tem ne pozabi, da smo vsi obiskovalci tam gostje.

Kot je v svoji knjigi Pot Nejc Zaplotnik napisal: *»Prišli smo na Taško, izpostavljenost me je prevzela in prepričan sem bil, da moram storiti tako, kakor sem videl »prave« planince: stopil sem na rob prepadne skale, se z obema rokama prijel za ritnice in zavriskal, kakor mi je dalo drobno grlo. Pa me je Peter takoj podučil, da se v gore hodi tiho, da moraš tu glasove sprejemati, ne pa oddajati«.*

Zato ne dvomim, da je očetova popotnica v mojem zgodnjem otroštvu postavila dobre temelje za doajmanje in spoštovanje narave v vsej njeni lepoti.

Prav zaradi lastne izkušnje sem še toliko bolj prepričan, da je delo z otroki na področju ozaveščanja in spoznavanja narave najpomembnejša osnova za njihovo kasnejše ravnanje.

In zaradi vrednot, ki jih zagovarjam sem sprejel izziv ter se na pobudo vodstva Planinskega društva Lisca Sevnica udeležil tečaja za varuha gorske narave. Tudi zato, ker mi je mar, da se narava ohrani, da bodo ohranjene ogrožene vrste, da bom lahko pridobljeno znanje na tečaju poglobljal in ga delil. In ena izmed ogroženih vrst na našem območju je Clusijev svišč – encijan. Na Lovrencu zacveti ob koncu aprila, v začetku maja.

Zato sem se kot bodoči varuh gorske narave odločil, da poglobim znanje o Clusijevem svišču, v smislu predstavitve in primerjave sviščev zbrati na enem mestu tudi ostale (kar lahko služi za ozaveščanje obiskovalcev rastišča na Lovrencu, v šolah, izobraževanju na planinskih taborih in krožkih) ter predstaviti problematiko in način ohranjanja ogrožene vrste.

Encijan, lep modri cvet, kot si ga velika večina predstavlja. Lep modri cvet, ki bi tako lepo polepšal domači skalnjak ali nagrobni aranžma, lep modri cvet, katerega grenčica korenine

namočena v žganje tako paše. Celo tako lep, da ga v svoji pesmi Tam, kjer murke cveto opeva legendarni Avsenik: »Tam, kjer encijan plav ves prešerno bahav nežno vabi«.

Pa vendar, encijan ni samo modri cvet. Cveti v različnih barvah, v Sloveniji pa jih na različnih krajih, predvsem v gorskem svetu pod tem imenom uspeva kar 14 vrst tega rodu.

2 SVIŠČI V SLOVENIJI

2.1 Clusijev svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**

Znanstveno ime: ***Gentiana clusii***. Trajnica.

Uspeva le na apnenčastih tleh, zato Clusijev svišč razen v Karavankah najdemo tudi v Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alpah ter na Poreznu, Ratitovcu, Blegošu, Snežniku, v Trnovskem gozdu, kot ledenodobni ostanek pa tudi ponekod v predgorju (Kopitnik, Lovrenc pri Lisci).

Clusijev svišč je ime dobil po Carolusu Clusiusu (1526-1609), zdravniku in botaniku francoskega rodu, ki je deloval na Nizozemskem, v Nemčiji in Avstriji. Bil je prvi botanik, ki je obiskal kraje v današnji severovzhodni Sloveniji. Velja za začetnika znanstvene mikologije in proučevanja rastlinstva avstrijskih Alp, hkrati pa je v Evropi uvedel sajenje krompirja in divjega kostanja ter razširil sajenje tulipanov.

Clusijev svišč je zavarovan od leta 1922, saj je bil zaradi priljubljenosti in barvitosti že zgodaj ogrožen. Izletniki so ga množično nabirali tudi zato, ker ni smel manjkati v pravem planinskem šopku. Še dodatno mu je škodovala etiketa zdravilne grenke pijače encijan, na kateri je bil upodobljen, dasiravno so v resnici za njen nastanek uporabljali korenine rumenega svišča, ki so jih namakali v žganju. Danes je trganja sicer manj, a se še vedno pojavlja zlasti na zunajalpskih nahajališčih.

Do 10 cm visoka zelnata trajnica cveti od maja do julija. Privlačni veliki modri zvonasti cvetovi se odprejo na vrhu kratkega stebelca. Pritlični listi so zbrani v rožici in so nekoliko usnjati, suličasti ter proti vrhu priroščeni. Stebelni listi so znatno manjši in ostro zašiljeni. Steblo je v času cvetenja zelo kratko in se kasneje, v času zrelih semen, precej podaljša. Čaša je pokončna in se prilega spodnjemu delu venčne cevi. Clusijev svišč je zelo podoben Kochovemu svišču, vendar ta raste le na kislih tleh in ker je takšnih gorskih tal v Sloveniji malo, je tudi precej redkejši. Razlikuje pa se tudi po tem, da njegovi zeleni čašni zobci štrlijo navzven, medtem ko se pri clusijevem svišču prilegajo cvetu.

(<https://www.klubgaia.com/si/vrtnarski-nasveti/4455-Clusijev-svisc>, https://sl.wikipedia.org/wiki/Clusijev_svi%C5%A1%C4%8D)

Slika 1: Clusijev svišč (Klenovšek D.)

2.2 Kochov svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**

Znanstveno ime: ***Gentiana acaulis***. Trajnica.

Kochov svišč je nizka trajnica, ki v višino meri od 5 do 10 cm in ima pritlehno rozeto bleščečih se listov, iz katere na kratkih steblih poganjajo posamični temno modri, trobentasto oblikovani cvetovi, ki v dolžino merijo do 5 cm. Cvetovi imajo v notranjosti olivno zelene proge in črne pikice. Zobci čašne cevi so štrleči.

Njegovo rastišče so zakisane humozne trate v montanskem in subalpinskem pasu (Alpe, Pohorje, Črni vrh, Trnovski gozd). Uspeva na neapnjenih tleh na sončni ali polsenčni legi, kjer cveti od maja do julija. Z leti tvori blazinasto razrast (za razliko od Clusijevega, ki raste posamič). Dobro uspeva tudi v skalnjakih in na grobovih.

V Sloveniji je zavarovan od leta 1949.

https://sl.wikipedia.org/wiki/Kochov_svi%C5%A1%C4%8D

Slika 2: Kochov svišč (Klenovšek D.)

2.3 Froelichov svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**

Znanstveno ime: ***Gentiana froelichii***. Trajnica.

Froelichov svišč je endemična in hemikriptofitna trajnica, ki se pojavlja v jugovzhodnih Alpah. Vrsta raste v Avstriji in Sloveniji (Kamniško-Savinjske Alpe), o nekaj opazovanjih pa so poročali tudi iz Italije.

Froelichov svišč je opisal nemški botanik Heinrich Gottlieb Ludwig Reichenbach v svojem Fl. Germ. Excurs. iz leta 1832. Vrstni pridevek je posvečen spominu na nemškega zdravnika, entomologa in botanika Josefa Aloysa Frölicha (1766–1841), avtorja monografije iz leta 1796 (v njej obravnava rod *Gentiana*). Poznani sta dve podvrsti Froelichovega svišča; *Gentiana froelichii* subsp. *froelichii* (v Sloveniji) in *Gentiana froelichii* subsp. *zenariae*.

Froelichov svišč doseže od 5 do 10 centimetrov višine. Suličasti do črtalasti listi so žlebasti in urejeni v listno rozeto. Stebelnih listov je le malo (navadno eden ali dva para), hkrati so ti vidno manjši. Značilnost te vrste svišča so tudi številni necvetoči (jalovi) poganjki, ki rastejo v neposredni bližini cvetočega poganjka.

Cvetoči poganjek ima enega, redkeje dva cvetova. Nizko rastoča rastlina ima svetlo modre do vijolične venčne liste, medtem ko so venčne krpe pokončne (in ne tako razprostre kot pri drugih sviščih). Venec meri od 3 do 4 centimetre, pri čemer je venčna cev stožčaste oblike. Čaša je zvonasta in ima dolge, ravne ter priostrene čašne zobce. Prašnice so zrasle ob vratu pestiča. Pestičeva brazda je krpata; posamične krpe so podolgaste do črtalaste. Froelichov svišč cveti med julijem in septembrom.

Pri nas zavarovana vrsta.

Svišč je kot endemično vrsto moč najti v vzhodnih Karavankah in Kamniško-Savinjskih Alpah. Druga podvrsta se pojavlja v italijanskih Julijskih in Karnijskih Alpah. Vrsta raste nad gozdno mejo, njen habitat pa navadno predstavljajo kamniti travniki in skalne razpoke.

https://sl.wikipedia.org/wiki/Froelichov_svi%C5%A1%C4%8D

Slika 3: Froelichov svišč (Klenovšek D.)

2.4 Močvirski svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**

Znanstveno ime: ***Gentiana pneumonanthe***. Trajnica.

Za razliko od večine sviščev pri močvirskem pritlični, črtalastosuličasti enožilni listi niso zbrani v izraziti rozeti, temveč so nasprotno razvrščeni po stebelu. V višino zraste med 15 in 50 cm. Temno modri, petštevni cvetovi so zgoščeni na vrhu stebela.

Uspeva na vlažnih travnikih in barjih Evrope in Azije, kjer cveti od julija do septembra. Redek je postal zaradi izsuševanja mokrotnih travnikov zaradi lažje strojne obdelave in večje količine pridelanega travinja. Meni najbližje uspeva v dolini Gračnice.

V Sloveniji je zavarovan in ga je prepovedano trgati, izkopavati, nabirati semena ali uničevati.

https://sl.wikipedia.org/wiki/Močvirski_svišč

Slika 4: Močvirski svišč (Klenovšek D.)

2.5 Navzkrižnolistni svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**
Znanstveno ime: ***Gentiana cruciata***. Trajnica.

Navzkrižnolistni svišč (podsvečnik) je nizka rastlina (10–40 cm), ki jo boste našli predvsem na suhih in kamnitih travnikih ter pašnikih v gorah, lahko pa ga boste opazili tudi v alpskih dolinah (Bohinju). Uspeva na nekaterih travnikih Zasavsko-Posavskega hribovja in na košenicah Gorjancev.

Steblo je gosto olistano z nasprotno rastočimi listi, za vsakim od gornjih listov pa rasteta dva do trije modri cvetovi. Podobno kot pri drugih sviščih so cvetni listi zraščeni v cev, ki je pri navzkrižnolistnem svišču sestavljena iz štirih venčnih listov (navadno imajo cvetovi sviščev pet venčnih listov), kar zelo olajša prepoznavanje. Cveti od junija do avgusta.

Na njegovo prisotnost je vezan tudi obstoj metulja sviščevega mravljiščarja, ki svoja jajčeca odlaga le na navzkrižnolistnem in močvirskem svišču. Poleg svišča ta vrsta modrina rabi tudi travniške mravlje iz rodu *Mirmica* (del razvoja gosenice poteka v mravljišču).

<https://sloveniahiking.rocks/flowers/gentianacruciata/>

Slika 5: Navzkrižnolistni svišč z jajčeci sviščevega mravljiščarja (Klenovšek D.)

2.6 Nizki svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**

Znanstveno ime: ***Gentiana pumila***. Trajnica.

Nizki svišč boste visoko v gorah (predvsem v Julijskih Alpah, pa tudi v Karavankah in KSA) opazili sredi poletja in v zgodnji jeseni. Uspeva na kamnitih tratoah in v snežnih dolinicah.

Na prvi pogled je zelo podoben precej bolj razširjenemu (in znanemu) spomladanskemu svišču, le da je malce manjši. Od spomladanskega svišča ga boste najbolj zanesljivo ločili po dolžini rozetinih listov. Najdaljši listi v rozeti spomladanskega svišča so približno dvakrat daljši od stebelnih listov, listi rozete nizkega svišča pa so približno tako dolgi kot stebelni.

Cveti od julija do septembra.

<https://sloveniahiking.rocks/flowers/gentianapumila/>

Slika 6: Nizki svišč

2.7 Panonski svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**

Znanstveno ime: ***Gentiana pannonica***. Trajnica.

Vrsta svišča, ki doseže v višino do pol metra in ima po steblu nasprotno razporejene stebelne liste z zavihanimi zobci. Zgoščeni so v ovršnem socvetju, v katerega je zbranih od 5 do 8 cvetov. Cvetni venec je valjast in ima zaobljene roglje. Močna korenika ima zdravilne lastnosti.

Uspeva na gorskih travnikih, pašnikih, kamnitih tratah in v grmiščih, kjer cveti julija in avgusta. Vrsto je sredi 18. stoletja prvi opisal idrijski zdravnik in naravoslovec Giovanni Antonio Scopoli na Poreznu (klasično nahajališče).

V Sloveniji je zavarovan od leta 1922.

https://sl.wikipedia.org/wiki/Panonski_svi%C5%A1%C4%8D

Slika 7: Panonski svišč

2.8 Snežni svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**
Znanstveno ime: ***Gentiana nivalis***. Enoletnica.

Drobne modre cvetove precej redkega snežnega svišča boste v juliju in avgustu opazili na kamnitih tratah visoko v slovenskih gorah.

Od drugih sviščev ga boste zlahka ločili – tako kot trebušasti svišč je tudi snežni enoletnica brez jalovih poganjkov, čašna cev njegovih cvetov pa ni napihnjena (kot pri trebušastem svišču) in je široka le 2–3 mm. Cveti od julija do avgusta.

<https://sloveniahiking.rocks/flowers/gentiananivalis/>

Slika 8: Snežni svišč

2.9 Spomladanski svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**

Znanstveno ime: ***Gentiana verna ssp. verna***. Trajnica.

Spomladanski svišč, imenovan tudi svedrc, je eden najmanjših med svišči. Cveti od konca marca do junija, v visokogorskih predelih tudi kasneje. Cvetove oprašujejo predvsem metulji in čmrlji.

Cvet spomladanskega svišča navadno doseže višino le nekaj centimetrov, le v zelo ugodnih pogojih zraste tudi do 15 cm. Pritlični listi so eliptično suličasti s koničastim koncem, dolgi 3 cm, široki 8 mm, skupaj oblikujejo rozeto. Steblo je enocvetno, olistano z redkimi manjšimi listi. Iz stebila izrašča temno moder cevast cvet, ki se pri vrhu razprostre v pet svetlomodrih venčastih rogljev.

Spomladanski svišč je razširjen v pretežno hribovitih predelih Evrope - Pirenejih, Juri, Apeninih, Alpah, Karpatih, na Balkanu. Zunaj Evrope je prisoten še na Kavkazu in območju med Balhaškim in Bajkalskim jezerom v Aziji ter na afriškem Atlasu. Pri nas na Lovrencu včasih zacveti že zadnje dni marca, na polno pa v aprilu. Sicer uspeva na suhih travnikih ob Savi, pa vse tja v visokogorje.

V Sloveniji poleg navadnega spomladanskega svišča raste tudi njegova podvrsta tržaški svišč (*G. verna ssp. tergestina*), ki je prisoten na predalpskem in dinarskem območju, tudi na Lovrencu in drugih zasavsko posavskih hribih.

https://sl.wikipedia.org/wiki/Spomladanski_svi%C5%A1%C4%8D,

Slika 9: Spomladanski svišč na Lovrencu (Klenovšek D.)

2.10 Trebušasti svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**
Znanstveno ime: ***Gentiana utriculosa***. Enoletnica.

Trebušasti svišč je majhna (10 do 15 cm) enoletnica brez necvetočih (jalovih) poganjkov. Njegovo, praviloma večcvetno steblo je lahko enostavno ali razvejano. Olistano je z drobnimi, nasprotno razvrščenimi listi, medtem ko je pritlična listna rozeta v času cvetenja navadno že odmrta.

Globoko modri venčni listi petštevnihih cvetov so po zunanji strani pogosto nekoliko zelenkasti. Njegova napihnjena čaša, ki je skoraj tako dolga kot venčna cev, ima 2–3 mm široke krilate robove.

Razen na severovzhodu uspeva na sončnih legah po vsej Sloveniji. Vezan je na travnike in kamnite trate, cveti od maja do avgusta. Opažen na travnikih vseh zasavskih in posavskih hribov.

<https://www.notranjski-park.si/izobrazevalne-vsebine/rastlinski-svet/sviscevke>

Slika 10: Trebušasti svišč (Klenovšek D.)

2.11 Triglavski svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**

Znanstveno ime: ***Gentiana terglouensis***. Trajnica.

Triglavski svišč cveti od julija do septembra na kamnitih tratah, med drobnim gruščem in v skalnih razpokah v slovenskih Alpah (prvič so ga našli na pobočjih Triglava, ki mu je dal tudi ime).

Ta drobcena visokogorska rastlina je razrasla trajnica z množico jalovih poganjkov, zato vas bodo navadno razveselili drobni kupčki intenzivno modrih cvetov. Od drugih sviščev boste triglavskega ločili: cvetovi so posamični, rastlina ima jalove poganjke, pritlični listi so v izraziti rozeti. Včasih boste našli tudi rastline brez rozete, takrat bo prepoznavanje še enostavnejše (vsi drugi majhni svišči z jalovimi poganjki imajo rozeto). Venčna cev je ozka, krpe pa pladnjasto razširjene, podobno kot pri spomladanskem svišču. Najdaljši listi rozete niso daljši od stebelnih listov (pri spomladanskem svišču so približno dvakrat daljši). Listi rozete so rombasti ali jajčasto-suličasti, večinoma koničasti in se razločno strehasto prekrivajo. Najvišji stebelni listi so tik pod čašnimi.

[Triglavski svišč « Po Sloveniji \(sloveniahiking.rocks\)](#)

Slika 11: Triglavski svišč

2.12 Tržaški svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**

Znanstveno ime: ***Gentiana verna ssp. tergestina***. Trajnica.

Tržaški svišč, podvrsta spomladanskega svišča, cveti v aprilu in maju na suhih kraških travnikih. Sicer ga lahko najdemo še v dinarskem, predalpskem območju. Včasih je ločevanje med obema podvrstama kar težavno.

Od spomladanskega svišča se loči po naslednjih znakih: čašna krilca tržaškega svišča so široka 2–4 mm, čašna krilca spomladanskega pa 1–2 mm. Listi rozete tržaškega svišča so ozkosuličasti, listi rozete spomladanskega svišča pa širokosuličasti ali elipsasti.

Tržaški svišč je tudi nekaj višji od spomladanskega.

<https://sloveniahiking.rocks/flowers/gentianavernasssp.tergestina/>

Slika 12: Tržaški svišč. Lovrenc pri Lisci (Klenovšek D.)

2.13 Bratinski košutnik, bratinski rumeni svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**

Znanstveno ime: ***Gentiana lutea ssp. symphyandra***. Trajnica.

V juliju in avgustu boste na travnikih v Julijskih Alpah, Trnovskem gozdu, na Nanosu pa tudi na drugih višje ležečih kraških travnikih (Vremščici, Goliču) našli košutnik, več kot meter visoko rastlino z gostimi vretenčastimi rumenimi socvetji.

Na prvi pogled košutnik ne spada med svišče: njegovi listi so vzporedno žilnati, cvetovi pa rumeni (vsi drugi svišči imajo modre ali vijolične cvetove). Kljub temu ga mednje uvršča zgradba cveta; ta ima pet zraslih venčnih in čašnih listov ter pet prašnikov.

V Sloveniji rasteta dve podvrsti košutnika, Vardjanov in bratinski. Ločili ju boste brez težav: bratinski košutnik ima zrasle prašnice (lepo vidne na srednji fotografiji), venčni listi pa so večinoma temno pikčasti.

Obe podvrsti rumenega svišča sta zavarovani, hkrati pa veljata tudi za zdravilni rastlini. Zato je ob pridobitvi dovoljenja možno skladno s pogoji izkopavati korenike.

<https://sloveniahiking.rocks/flowers/gentianaluteassp.symphyandra/>

slika 13: Bratinski košutnik

slika 14: Vardjanov košutnik

2.14 Svečnik, svilničasti svišč

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Svišč (Gentiana)**

Znanstveno ime: ***Gentiana asclepiadea***. Trajnica.

Svečnik boste našli na travnikih, na gozdnem robu ali v gozdovih marsikje v Sloveniji. Če bodo cvetovi popolnoma odprti, ga ne bo težko prepoznati, saj dobijo cvetovi obliko, značilno za večino sviščev. Prepoznavanje rastline z bolj zaprtimi cvetovi pa bo malce bolj zahtevno, a ne prehudo. Cveti od julija do septembra.

Tako kot večina sviščev ima tudi svečnik moder cvet, ki ga sestavlja pet v cev zraščanih venčnih listov, pet prašnikov med venčnimi listi, nasprotne stebelne liste.

Od drugih sviščev pa boste svečnik ločili po teh znakih: steblo, visoko do 90 cm, je olistano s suličastimi, koničastimi listi. Cvetovi rastejo v socvetju na vrhu rastline, pa tudi v parih za stebelnimi listi.

Svečnik lahko raste v dveh zelo zanimivih oblikah – na sončnih rastiščih so listi lahko nasprotni, vendar enakomerno razporejeni okoli osi stebela, na bolj senčnih pa so na videz dvoredni (vsi v isti ravnini), nad njimi pa rastejo pari cvetov.

[Svečnik « Po Sloveniji \(sloveniahiking.rocks\)](#)

Slika 14: Svečnik z obema oblikama (Klenovšek D.)

2.15 Avstrijski sviščevcevec

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Sviščevcevec (Gentianella)**
Znanstveno ime: ***Gentianella austriaca***.

Avstrijski sviščevcevec boste od junija do septembra našli na suhih travnikih, predvsem v zahodni Sloveniji. Od večine ostalih sviščevcev ga hitro ločimo po zaobljenih zarezah med čašnimi zobci (dobro vidne so na desni fotografiji), od podobnega zgodnjega sviščevca pa po dolžini čašnih zobcev (ti so pri avstrijskem sviščevcu daljši od čašne cevi, kar je tudi lepo vidno na fotografiji) in obliki socvetja – avstrijski sviščevcevec ima češuljasto socvetje, kar pomeni, da so vrhovi vseh cvetov na približno isti višini.

<https://sloveniahiking.rocks/flowers/gentianella-austriaca/>

Slika 15: Avstrijski sviščevcevec

2.16 Nemški sviščevcevec

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Sviščevcevec (Gentianella)**

Znanstveno ime: ***Gentianella germanica***.

Nemški sviščevcevec uspeva v alpskem in podalpskem svetu. Cveti lahko že v juniju, nanj pa boste naleteli še vse do oktobra. Raste na travnikih, od nižine pa do visokogorja.

Oblika cveta je tipična za sviščevke, resasti priveski venčnih krp pa so znak, da gre za sviščevce. Natančneje ga boste določili po teh znakih: vijoličasti cvetovi imajo pet venčnih listov; navadno so v bogatih socvetjih. Čašni listi so po robu in po srednji žili goli, zareze med njimi pa so ostre.

Nemški sviščevcevec boste našli kot nizko rastlino z nekaj cvetovi, kot višjo, razraslo rastlino na prvi pogled skoraj grmiček, ali pa kot nižjo rastlino z gostim socvetjem.

[Nemški sviščevcevec « Po Sloveniji \(sloveniahiking.rocks\)](#)

Slika 16: Nemški sviščevcevec

2.17 Resasti sviščevce

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Sviščevce (Gentianella)**
Znanstveno ime: ***Gentianella ciliata***.

Resasti sviščevce vas bo na izletih razveseljeval še pozno v jesen, saj na suhih travnikih od nižin do slovenskih gora cveti vse do oktobra. Seveda pa se boste morali potruditi, da boste to majhno (10–25 cm visoko) rožico med suho travo sploh opazili.

Oblika cveta, ki raste posamično na stebelcu, daje takoj slutiti pripadnost družini sviščevk, resice ob robu venčnih listov pa ga nedvomno uvrščajo med sviščevce. Pot naprej je zelo preprosta – resasti sviščevce je edini sviščevce s štirimi venčnimi listi. Cveti od avgusta do oktobra.

[Resasti sviščevce « Po Sloveniji \(sloveniahiking.rocks\)](#)

Slika 17: Resasti sviščevce na Lisci (Klenovšek D.)

2.18 Čašasti sviščevcevec

Botanična družina: **Sviščevke (Gentianaceae)**, Botanični rod: **Sviščevcevec (Gentianella)**
Znanstveno ime: ***Gentianella anisodonta***.

Čašasti sviščevcevec cveti od junija do septembra na suhih travnikih visoko v slovenskih Alpah.

Od ostalih sviščevcev, med katere ga že na prvi pogled uvrstimo zaradi njegovega značilnega cveta, boste to do 30 cm visoko rastlino ločili po tem, da so zareze med čašnimi zobci ostre, čašni listi so kratkodlakavi (to ga loči od nemškega sviščevca), zavihani navzven, čašni listi so različno veliki, dva sta razločno širša. Venec je dolg preko 2 cm, čisto vijoličen. [Čašasti sviščevcevec « Po Sloveniji \(sloveniahiking.rocks\)](#)

Slika 18: Čašasti sviščevcevec

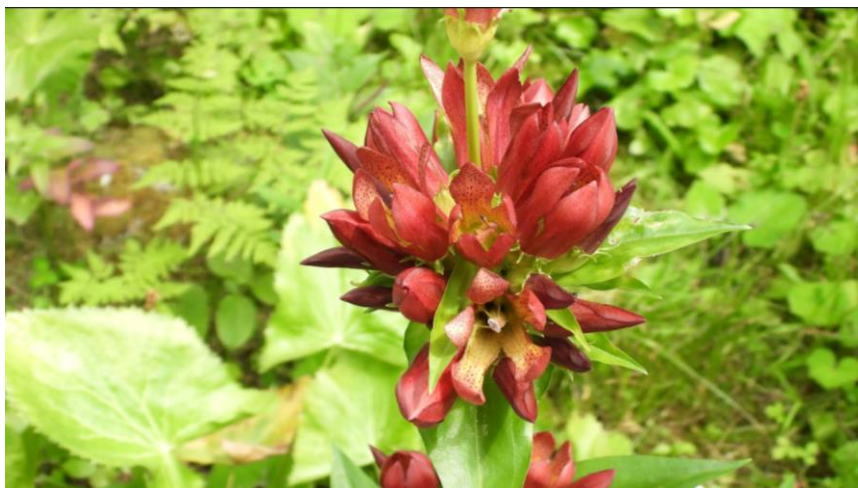
2.19 Komenski svišč – kot zanimivost ali posebnost

Leta 2008 je v Alpskem botaničnem vrtu Juliana zrasla in zacvetela nenavadna velika rastlina, ki je ni nihče posadil. Izkazalo se je, da je to Julianino presenečenje komenski svišč (*Gentiana x laengstiin* subsp. *komnensis*) - naravni križanec med bratinskim košutnikom (*Gentiana lutea* subsp. *symphyandra*) in panonskim sviščem (*Gentiana pannonica*), ki ga je leta 1957 na Komni odkril slovenski botanik in akademik Ernest Mayer. Presenečenje je bilo še toliko večje, ker je od obeh starševskih vrst v Juliani v tistem obdobju cvetel le bratinski košutnik. Vrtnarji so nekajkrat neuspešno posadili cvetoče primerke panonskega svišča, ki pa naslednja leta niso zacveteli. Prav tako naslednjih 11 let ni zacvetel komenski svišč. Do letos, ko je nepričakovano pognal visoko steblo, obdano s cvetnimi popki, in je sredi julija končno odprl prve cvetove.

Rastlinski križanci

Križanec je potomec staršev, ki pripadata različnim vrstam. Pri komenskem svišču je kombinacija lastnosti obeh starševskih vrst najbolj očitna pri barvi cveta. Bratinski košutnik ima rumene venčne liste z rdečimi pikami. Vijolično rdeči venčni listi panonskega svišča so črno rdeče pikasti. Pri križancu, komenskem svišču, je barva venčnih listov kombinacija starševskih vrst: na zunanji strani so bordo rdeče barve, na notranji pa venčni listi s temnimi pikami proti dnu cveta prehajajo v rumeno barvo. V Prirodoslovnem muzeju Slovenije, ki upravlja Juliano, so izkoristili ta redek dogodek, da so podrobneje preučili še druge lastnosti križanca.

Te rastline ni enostavno opazovati v naravi, saj je naravni križanec dveh vrst in je v naravi izjemno redek. (<http://www.natura2000.si/novica/po-12-letih-ponovno-zacvetel-julianin-komenski-svisc/>)

Slika 20: Komenski svišč (Klenovšek D.)

3 PREDLOGI ZA OHRANJANJE OGROŽENIH VRST – TUDI CLUSIJEVEGA SVIŠČA NA LOVRENCU

Za začetek človekove skrbi za ohranjanje narave je poskrbel Geolog Ferdinand Hayden, ko je 1871 po svoji drugi raziskovalni odpravi v Yellowstone, navdušen nad pokrajino napisal obširno poročilo ameriškemu kongresu. Pismo je podprl s fotografijami in oljnimi slikami ter kongresu predlagal, da se področje izvzame iz sistema javnih dražb, da ostane javna last in postane narodni park, namenjen doživljanju narave za vse in vsakogar. 1. marca 1872 je ameriški predsednik Ulysses Grant podpisal akt o ustanovitvi Yellowstonskega narodnega parka – prvega narodnega parka na svetu.

Danes imamo tako v Evropi in na vseh koncih sveta opraviti z velikim številom zavarovanih območij. Razlogi za zavarovanje so različni – ponekod podobni kot v prvem narodnem parku na svetu, drugod spet povsem drugačni. Zavarovana območja se razlikujejo po legi, velikosti, ciljih, vrednotah, zvrsteh naravne in kulturne dediščine, lastništvu, simboličnem pomenu, dilemah, konfliktih, poseljenosti ... (povzeto po delovnem gradivu Marjeta Keršič Svetel - ppt ZAVAROVANA OBMOČJA Mednarodna kategorizacija, cilji in stanje v Sloveniji)

Ustava RS v svojem 73. členu opredeljuje, da je vsakdo dolžan v skladu z zakonom varovati naravne znamenitosti in redkosti ter kulturne spomenike. Država in lokalne skupnosti skrbijo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine.

Pa vendar je varstvo narave v javnem interesu in naloga države je, da javni interes ureja in določa z ustrezno zakonsko ureditvijo ter izvaja to ureditev skupaj z lokalnimi skupnostmi.

Z Zakonom o varstvu okolja je bil leta 1993 vzpostavljen krovni sistem varstva okolja in tudi narave. Z njim so bila postavljena izhodišča in načela, ki posegajo na urejanje okoljskih vprašanj in problemov, upoštevajoč dejstvo, da je tudi človek sestavni del narave. Zakon ureja poleg varstva človekovega okolja pred onesnaževanjem vseh vrst tudi trajnostno rabo in varstvo naravnih dobrin, kamor sodijo tudi naravne vrednote in biotska raznovrstnost. S tem je bil načrtan tudi okvir za sistemsko ureditev področja varstva narave, ki je bil postavljen z Zakonom o ohranjanju narave leta 1999 (povzeto po SISTEM VARSTVA NARAVE V SLOVENIJI, Mladen Berginc, univ. dipl. prav. & mag. Jelka Kremesec – Jevšenak, univ. dipl. prav. & mag. Jana Vidic, univ. dipl. biol.).

Tudi rastišče Clusijevega svišča na Lovrencu je z Odlokom občine Sevnica o razglasitvi rastišča Clusijevega svišča na Lovrencu za botanični naravni spomenik zavarovano območje.

V odloku je v 4. členu za predmetni botanični spomenik predviden naslednji režim:

Prepovedano je:

- vsako poseganje, ki bi spremenilo rastiščne razmere na sami lokaliteti; npr. odstranjevanje ali spreminjanje vegetacije, spreminjanje kislosti, oziroma alkalnosti tal, odstranjevanje zemlje, ruše ali kamninske podlage, zasipavanje (odlaganja odpadnih materialov), gradnje vseh vrst ter zemeljska dela;
- trgati cvetje, izkopavati, poškodovati ali lomiti rastline ali uničevati vegetacijske formacije;

- spreminjati kulturo rastišča, kar bi pomenilo pogozditev travnika ali pašnika, preoranje ledine ipd.,
- vsakršno drugo poseganje na ožji lokaliteti, ki škodljivo vpliva na rastline ali vegetacijske formacije;
- gnojenje z naravnimi in umetnimi gnojili;
- onesnaževanje zraka s prahom, aerosoli ali strupenimi plini, kar povzroča poslabšanje rastiščnih pogojev na ožji lokaliteti.

Dovoljeno pa je:

- obiskovanje lokalitete in fotografiranje rastlin. (7. čl.)

Nahajališče Clusijevega svišča na Lovrencu je dostopno tako po planinskih poteh kot po prometnicah. Zato je predvsem ob ugodnih vremenskih razmerah v času cvetenja lokacija zelo obiskana. Nahajališče je zavarovano z ograjo, urejene so poti za gibanje obiskovalcev, postavljene so informacijske table.

Slika : ograja varuje nahajališče Clusijevega svišča

Kljub omejitvam in prepovedim je v času cvetenja Clusijevega svišča zaznati posege v zavarovani prostor. Zato v Planinskem društvu Lisca Sevnica v času cvetenja organiziramo prisotnost varuhov gorske narave, prostovoljnih članov planinskega društva, gorskih stražarjev ter uslužbencev JZ Kozjanski park, ki obiskovalce seznajajo in ozaveščajo o pomembnosti ohranjanja te zavarovane vrste. To je poleg izobraževanja, vzgoje, sodelovanja z drugimi pristojnimi institucijami in organizacijami, spremljanjem naravovarstvene problematike gorskega sveta in pripravo strokovnih mnenj, priporočil, opozoril in predlogov za izboljšanje stanja pristojnim organom v planinski organizaciji, od društev do vodstva PZS ena ključnih nalog varuhov gorske narave. Kljub prisotnosti varuhov gorske narave se še vedno opazi posameznike, ki jim lastni užitek oz. korist pomeni več kot

obvarovanje ogrožene vrste. Največji nedovoljeni poseg v rastišče je bil zabeležen v letu 2017, ko je bilo zabeleženo izkopavanje rastline na 60 mestih. Kljub prijavi na policijo zgodba ni dobila epiloga, tako so storilci ostali neprepoznani in posledično nekaznovani.

Slika : najdeno mesto izkopa korenin Clusijevega svišča (2017, Martin Gorišek)

V mojem razmišljanju pa se mi kot predlog za izboljšanje stanja poraja več možnosti. Vsekakor je potrebno vztrajati pri vzgoji, osveščanju ter usposabljanju predvsem mlajših generacij. Pa vendar, to se izvaja že ves čas. Torej, ko obiskovalec lokacije – zavarovanega območja zavestno krši napisana pravila je prav, da se ga kaznuje. Kot bodoči varuh gorske narave vidim rešitev v bolj restriktivnem odnosu do kršiteljev. Kot že omenjeno, varuhi gorske narave pod okriljem Planinske zveze želimo delovati predvsem preventivno, torej z vzgojo, usposabljanjem in osveščanjem. Žal to včasih ni dovolj.

Torej bi bilo smiselno razmisliti o možnosti, da se v zgodbo varovanja ogroženih vrst poleg inšpekcije in policije umestijo tudi občinski redarji ter naravovarstveni nadzorniki, ki bi lahko v okviru svojih nalog in pooblastil nudili pomoč pri nadzoru rastišča Clusijevega svišča pa tudi drugod.

Občinski redarji imajo skladno z Zakonom o občinskem redarstvu v 3. členu opisano delovno področje in naloge občinskega redarstva, ki je sledeče:

V okviru in v skladu s predpisi iz prejšnjega odstavka in z občinskim programom varnosti iz 6. člena tega zakona skrbi občinsko redarstvo za javno varnost in javni red na območju občine in je pristojno:

- nadzorovati varen in neoviran cestni promet v naseljih,
- varovati ceste in okolje v naseljih in na občinskih cestah zunaj naselij,

- skrbeti za varnost na občinskih javnih poteh, rekreacijskih in drugih javnih površinah,
- **varovati javno premoženje, naravno in kulturno dediščino,**
- vzdrževati javni red in mir,

v 10. členu pa zapisane vrste pooblastil, ki so

- opozorilo,
- ustna odredba,
- ugotavljanje identitete,
- varnostni pregled osebe,
- zaseg predmetov,
- zadržanje osebe,
- uporaba telesne sile, sredstev za vklepanje in vezanje ter plinskega razpršilca

Naravovarstveni nadzorniki

Po 155. členu Zakona o ohranjanju narave (ZON) neposredni nadzor v naravi nad spoštovanjem prepovedi tega zakona in na njegovi podlagi izdanih predpisov izvajajo poleg inšpektorjev tudi naravovarstveni nadzorniki.

Naravovarstveni nadzornik je pooblaščen uradna oseba, ki opravlja naloge neposrednega nadzora, na podlagi javnega pooblastila, v skladu z ZON.(<https://www.kpss.si/o-parku/naloge-parka/naravovarstveni-nadzor>)

Pooblastila naravovarstvenih nadzornikov:

- Nadzorujejo izvajanje varstvenih režimov.
- Ugotavlja dejansko stanje pri kršitvah prepovedi iz Zakona o ohranjanju narave in na njegovi podlagi sprejetih predpisov ter obvešča pristojne inšpekcijske organe.
- Opozarja osebe na varstvene režime za preprečevanje kaznivih ravnanj.
- Nadzoruje vožnjo z vozili na motorni pogon v naravnem okolju in zaseže vozila (v primerih, določenih z zakonom).
- Od osebe, ki ne spoštuje določb Zakona o ohranjanju narave, ima pravico zahtevati in dobiti na vpogled osebno izkaznico ali javno listino, s katero se dokazuje istovetnost te osebe.
- Fotodokumentira potek kršitve in kršilca pri storitvi kaznivega ravnanja.
- O sumu kaznivega dejanja mora takoj obvestiti policijo, navesti vsa znana dejstva in dokaze ter izročiti pridobljene dokaze.
- Pri opravljanju nalog neposrednega nadzora samostojno vodi postopek in odloča o prekrških.
- Izreka globe v znesku, ki je višji od najnižje predpisane globe.
- Če naleti na fizični odpor ali če tak odpor utemeljeno pričakuje, lahko zahteva pomoč policije.
- Izjave naravovarstvenih in prostovoljnih nadzornikov ter materialni dokazi, ki jih zberejo glede dejanj, na podlagi katerih se ukrepa v inšpekcijskem postopku, se v postopku inšpekcijskega nadzora lahko štejejo za dokaz, Hrvatini, D.: Primerjava nadzornih služb, lovskih čuvajev in naravovarstvenih nadzornikov, Šolski center Postojna, Višja strokovna šola 32 pridobljen v skladu z zakonom, ki ureja splošni upravni postopek, če je za vodenje inšpekcijskega postopka to potrebno.
- Vedno preprečuje prekrške po Zakonu o ohranjanju narave in po predpisih, izdanih na njegovi podlagi, ter ukrepa in uporablja z zakonom določena pooblastila, če grozi

nevarnost uničenja ali poškodovanja naravne vrednote, sestavin biotske raznovrstnosti ali zavarovanih območij oziroma njihovih delov.

- Ustavi voznika vozila na motorni pogon, ki vozi v nasprotju z določbami zakona ali akta o zavarovanju.
- Od voznika vozila na motorni pogon zahteva vozniško in prometno dovoljenje oziroma listino – evidenco vozil na motorni pogon ali listino, s katero ugotovi istovetnost voznika (ZON, 155. člen).

Naravovarstveni nadzorniki so zaposleni na upravah naravnih parkov in rezervatov, verjetno pa njihovo delovanje ni omejeno samo na območje parka ali rezervata, kjer so zaposleni.

Prostovoljni nadzorniki imajo enake pristojnosti kot naravovarstveni, razen izterjave globe ter ustavitve voznikov, zahteve za dokumente ter zasegov vozil in predmetov. Za svoje delo niso plačani, z upravami parkov sodelujejo kot prostovoljci.

4 ZAKLJUČEK

Slovenija je izredno naravno bogata. Prepredena je s kraškimi jamami, čudovitimi rekami, krasnim hribovjem, planinami in gorovjem. Obiskovalec – popotnik si za sprostitev lahko privošči kolesarjenje od prekmurskih ravnin do danes že dokaj lahko dostopnih višje ležečih razgledov in celo do morja. Lahko si izbere ogled številnih naravnih znamenitosti. Lahko pa preprosto uživa na sprehodu čez travnike ali gozdne jase. Slovenija je lepa. To ugotavljajo številni, ki so jo obiskali. To je zaslediti pri oglasih turističnih agencij, v tujih in domačih medijih. Slovenija je na tako majhnem prostoru tako razgibana in pestra, da ni nič čudno, da je toliko obiskana. Pa vendar. V Sloveniji živimo ljudje. Vsak s svojim prepričanjem, ki izhaja iz vzgoje, izobraževanja. Vsak s svojimi vrednotami in pričakovanji. In vsak s svojimi pravicami in dolžnostmi. No, na tole slednje se (pre)pogosto pozabi. Seveda od turistov, obiskovalcev narave ne moremo pričakovati, da poznajo vse predpise, prepovedi in načine ohranjanja narave, lahko pa jih obveščamo, ozaveščamo in izobražujemo. To lahko izvajamo s pomočjo letakov, informativnih tabel ali preko socialnih omrežij. Kljub temu, pa še vedno lahko zasledimo posameznike ali skupine, ki jim ni mar za spoštovanje omejitev v smislu (ob)varovanja narave. Še vedno se zasledijo posamezniki, ki so pripravljeni za svojo dobrobit zavestno prekršiti napisano pravilo. Zato je potrebno, da se na splošno vzpostavi boljši nadzor nad upoštevanjem pravil na eni strani, na drugi strani pa, da se kršitelje tudi ustrezno sankcionira. Seveda je težko pričakovati, da bodo inšpekcijske službe in policija sankcionirale vsako kršitev, preprosto zato, ker zanje ne izvejo. Zato menim, da bi bilo nujno v sistem nadzora vključiti tudi službe občinskega redarstva in naravovarstvene nadzornike, ki bi v okviru svojih (mogoče razširjenih pooblastil) lahko pogosteje izrekli opozorilo ali izdali plačilni nalog kršitelju.

Seveda pa v prvi vrsti ostaja naša skupna naloga izobraževanje, osveščanje ter poudarek na pomembnosti ohranjanja ogroženih vrst, med katere spada tudi Clusijev svišč na Lovrencu. Zato je potrebno k aktivnejšemu sodelovanju pri varovanju in ohranjanju te lepe cvetlice povabiti tudi vrtce, šole, sosednja planinska društva, ki imajo v svojih vrstah varuhe gorske narave, lovske družine in nenazadnje vse prebivalce in obiskovalce tega območja. Le s sodelovanjem bomo lahko uspešnejši.

5 VIRI

BERGINC, Mladen Sistem varstva narave v Sloveniji / [avtorji Mladen Berginc & Jelka Kremesec-Jevšenak & Jana Vidic]. – Ljubljana : Ministrstvo za okolje in prostor, 2007

HRVATIN, David, Primerjava nadzornih služb, lovskih čuvajev in naravovarstvenih nadzornikov, Diplomsko delo, 2017

(https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/Narava/Naravovarstveni-nadzor/diplomska_naloga_hrvatin.pdf)

SVETEL KERŠIČ, Marjeta - ppt ZAVAROVANA OBMOČJA Mednarodna kategorizacija, cilji in stanje v Sloveniji)

ZAPLOTNIK, Nejc: POT, Cankarjeva založba Ljubljana 1983

Direktiva o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst *Uradni list L* 206 , 22/07/1992 str. 0007 – 0050, dostopno na

<https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992L0043:SL:HTML>

Odlok o zavarovanju redkih ali ogroženih rastlinskih vrst (Uradni list SRS, št. 15/76 in Uradni list RS, št. 46/04) dostopno na <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ODLO8>

Odlok o razglasitvi rastišča Cluzijevega svišča na Lovrencu za botanični naravni spomenik (uradno prečiščeno besedilo Uradni list RS št.25/2009,<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2009-01-1108/odlok-o-razglasitvi-rastisca-cluzijevega-svisca-na-lovrencu-za-botanicni-naravni-spomenik-uradno-precisceno-besedilo>

Odlok o razglasitvi rastišča Kluzijevega svišča na Lovrenzu za botanični naravni spomenik, Uradni list RS št.1/1994 <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/1994-01-0063/odlok-o-razglasitvi-rastisca-kluzijevega-svisca-na-lovrenzu-za-botanicni-naravni-spomenik>

Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam (Uradni list RS, št. 82/02 in 42/10) <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ODRE1883>

Uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih vrstah, Uradni list RS št. 46/2004, dostopno na <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2004-01-2215?sop=2004-01-2215>

Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a in 92/21 – UZ62a) dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1>

Zakon o ohranjanju narave (Uradni list RS, št. 96/04 – uradno prečiščeno besedilo, 61/06 – ZDru-1, 8/10 – ZSKZ-B, 46/14, 21/18 – ZNOrg, 31/18, 82/20, 3/22 – ZDeb in 105/22 – ZZNŠPP) Zakon o ohranjanju narave (ZON) (pisrs.si)

Zakon o občinskem redarstvu (Uradni list RS, št. 139/06 in 9/17),dostopno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4619>

(<https://kvgn.pzs.si/besedilo.php?pid=6>)

https://www.lokalno.si/2019/03/11/215410/clanek/Velikonocnica_in_encijan_bomo_obcudovali_le_se_plasticne_cvetove/

<https://www.delo.si/novice/okolje/vem-da-so-zasciteni-a-ena-rastlina-se-ne-pomeni-ropanja/>

<https://www.dnevnik.si/1042877017/slovenija/v-planinski-zvezi-slovenije-opozarjajo-na-unicevanje-gorskih-rastlin->

<https://www.mojaobcina.si/ajdovscina/novice/svisci-ali-encijani.html>

<https://tecen.si/gentiana-acaulis/>

<https://zrsvn-varstvonarave.si/kaj-varujemo/zavarovana-obmocja/>

<https://www.naravniparkislovenije.si/slo/skupnost-naravnih-parkov>

<https://www.naravniparkislovenije.si/slo/zanimivosti/zavarovane-rastline>

<https://www.tnp.si/si/spoznajte/narava/rastlinstvo/>

http://web.bf.uni-lj.si/students/vnd/knjiznica/Skoberne_literatura/literatura/tw_zasc_rast_1963.pdf

<https://pd-lisca.si/index.asp?Page=Lovrenc>

<http://borut.blog.siol.net/2015/07/05/o-gorski-strazi-in-varstvu-gorske-narave-v-planinski-zvezi-slovenije/>

Gore in ljudje dostopno na <https://www.gore-ljudje.si/svisc-ali-po-domace-encijan-emgentianaem>

https://www.florealpes.com/fiche_gentianaclusii.php

Neposredni nadzor v naravi/Naravovarstveni nadzorniki, dostopno na

<https://www.gov.si/teme/neposredni-nadzor-v-naravi/>

<http://www.natura2000.si/novica/po-12-letih-ponovno-zacvetel-julianin-komenski-svisc/>